

Organik tarım

Yazan: h. Zafer can

Son yıllarda ülkemizde temiz ve sağlıklı gıda konusundaki tartışmalar sıklıkla gündeme gelmektedir. Tamamen medyatik bir gündem maddesi olmasına ve çok da doğru olmayan yöntemlerle tartışılıyor olmasına rağmen, temiz ve sağlıklı gıda üretimi ve tüketimi konusunun sürekli gündemde olması, geç de olsa ülkemizde de “hormon” “toksin” “gen aktarımı” “ilaç kalıntısı” gibi yeni sayılabilecek bazı kavramların yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Göreceli olarak daha az yaygınlaşmış olmasına rağmen, bu yeni tanımlamalara “organik (=ekolojik, biyolojik) tarım” ı da eklemek mümkündür. Ülkemizde geniş halk kitleleri için henüz bazı büyük marketlerdeki birkaç ayrıcalıklı ve pahalı üründen öteye geçememiş olan organik ürünlerin üretimi gerçekte çok eskilere dayanmaktadır. Pratik olarak 1940 lı yıllardan önceki tarımsal üretime organik tarım demek mümkündür. En basit anlamıyla “yapay kimyasal madde kullanılmadan yapılan tarımsal üretim” olarak algılanan organik üretim, günümüzde sadece atalarımızdan kalma eski bir tarım sistemi olmaktan çok uzaktır. Organik tarım, tarihsel gelişimi içinde doğal ihtiyaçlar sonucunda kendi kurallarını kendi koyan, bilgiye dayalı, sağlam ve iyi bir organizasyon gerektiren bir tarım sistemidir.

Organik tarımın tanımı ve genel özellikleri

Organik tarım, ekolojik sistemde hatalı uygulamalar sonucu kaybolan doğal dengeyi yeniden kurmaya yönelik olarak, insana ve çevreye dost üretim sistemlerini içermekte olup, esas olarak sentetik kimyasal tarım ilaçları, hormonlar ve mineral gübrelerin kullanımını yasaklaması yanında, organik ve yeşil gübreleme, rotasyon, toprak ve suyun korunumu, bitki direncinin artırılması ve hastalık ve zararlılara karşı doğal düşmanlardan faydalanmayı ve bütün bu işlemlerin kapalı bir sistemde oluşturulmasını öneren, üretimde sadece miktar artışının değil aynı zamanda ürün kalitesinin de yükselmesini amaçlayan alternatif bir üretim şeklidir. Bir başka deyişle, organik tarımın amacı çevre, toprak ve su kaynakları ile havayı kirletmeden, insan ve diğer canlıların sağlığını en üst seviyede korumak ve tarımda sürdürülebilirliği sağlamaktır.

Organik tarım ile sürdürülebilirlik birbirini tamamlayan iki kavramdır. Organik tarım bu yönü ile özellikle gelecek nesillere temiz bir çevre bırakmayı amaçlamaktadır. Örneğin yeşil devrim olarak adlandırılan çözümler anlık çözümler olmuş, üstelik çok kısa bir süre içinde birçok olumsuzluğu da beraberinde getirmiştir.

Organik tarım, işletme içindeki organik atıkların değerlendirilmesini sağlar, organik ve yeşil gübrelemeyi önerir.

Organik üretimde hedef yüksek verim değil, yeterli verim ve yüksek kalitedir.

1980 li yılların başından itibaren kalite kavramında da önemli değişiklikler göze çarpmaya başlamıştır. Bugün artık kalite denildiğinde bilinen tüm fiziksel ve kimyasal kalite özelliklerinin başında “temiz ve sağlıklı ürün” kriteri gelmektedir. Dış görünüm açısından çok kaliteli olarak tanımlanan bir ürün sağlıklı ve temiz olmadığı sürece artık kaliteli olarak sınıflandırılmamaktadır. Organik tarım bu yönüyle de yeterli ürün kalitesinin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Sertifikalı organik bitkisel ve hayvansal ürünler sentetik ilaç, gübre, antibiyotik, hormon ve genetik yapısı değiştirilmiş organizmalar kullanılmadan üretilmiştir. Her türlü kalıntı düzeyi “0” yada çok düşüktür. Mineral ve fenolik maddeler gibi bazı içerik maddelerce zengindir. Ürün ve ambalaj çevreye zararlı değildir, gittikçe artan bilinçlenme kimyasal madde üreten firmaları çevreye daha az zarar veren ürünlerin üretimine teşvik etmektedir. Kimyasalların üretimleri aşamasında çevreye yayılan zararlı gazların miktarı azalmaktadır, biyolojik çeşitlilik korunmakta ve zenginleşmektedir.

Organik tarımda üretici ve tüketicinin sürekli bilgilendirilmesi esastır, bu bilgilendirme tarım dışı birçok konuyu da kapsar. Geleneklere ve yerel, kültürel alışkanlıklara saygılıdır, üretici her yönüyle desteklenir ve çalışanların haklarına sahip çıkar. Organik tarımda özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınlara iş olanaklarının sağlanmasını destekler. İnsan hakları yanında hayvan haklarını da gözetilen bir üretim sistemi olan organik tarım, hayvanların sağlıklı ve rahat yaşayabilecekleri ortamlarda yetiştirilmelerini zorunlu kılar.

Organik tarım karşılaştığı sorunlara çözüm getirme amacı ile kendi kurallarını kendisi yaratmıştır. Organik tarımın temel ilkeleri doğrultusunda uyulması zorunlu, kesin standartlar, ve bu standartlara uygun üretimi sağlamak amacı ile de çeşitli kontrol sistemleri geliştirilmiştir. Ürünün organik esas ve standartlara uygun şekilde üretilip üretilmediği yetkili kuruluşlarca denetlenip kontrol edilmekte ve bu esaslara uygun olarak yetiştirilen ürünlere bu kuruluşlarca “sertifika” verilmektedir. Sertifika yasal bir zorunluluktur ve bir ürün organik esaslara uygun şekilde yetiştirilmiş olsa da sertifikası bulunmadığı sürece organik olarak kabul edilmemektedir. Organik tarımın ulusal ve uluslararası kuralları vardır. Kurallar sadece teknik çözümler getirmemekte, çevre ve sosyal yönleri de bulunmaktadır. Sosyal ve kültürel farklılıklara saygılıdır. Ürün izlenebilirliği vardır. Sistem ve bunu belgeleyen etiket, logo, kodlar, ilgili yönetmelik tüketiciye güven sağlar. Kontrol ve sertifikasyon kuruluşları bağımsız ve akredite olmalı, üretim ve pazarlama faaliyetlerinde bulunmamalı, ticaret yapmamalı ve danışmanlık hizmeti vermemelidir. Kontrol ve sertifikasyon kuruluşu, ürünün satılacağı ülke yönetmeliklerine göre yetki almış olmalıdır.

Organik tarım, birçok sektörle beraber çalışır. Bu sektörler içinde eko ve agro-eko turizm, yeşil otelcilik, yerel markalı ürünler, restoranlar, süpermarket zincirleri, sağlık turizmi, katering servisleri, gıda, tekstil, kozmetik, ormancılık sayılabilir. Organik tarım kendi gelişimine paralel olarak diğer birçok sektöründe gelişmesine olanak sağlamaktadır. Bu yönü ile de organik tarım yeni iş kollarının kurulmasında ve gelişiminde de önemli bir role sahiptir.

Organik tarımın tarihsel gelişimi

Tamamen doğal girdi ve kaynakları kullanarak yapıldığı için çevre ile dost olarak kabul edilen bir üretim sistemi olan organik tarım, hızla artan dünya nüfusunu besleyebilme kaygısı ile unutulmuş fakat çok kısa sürede ortaya çıkan olumsuz çevresel etkiler sonucunda yeniden gündeme gelmiş olan bir tarımsal üretim sistemi olarak kabul edilebilir. 1900 lü yılların başından itibaren hızla artmaya başlayan dünya nüfusunu besleyebilme kaygısı sonucunda; ilaçlama, gübreleme, ve mekanizasyon gibi konularda çok büyük ilerlemeler kaydedilmiş ve özellikle nüfus artış hızının en yoğun olduğu 1960 lı yılların başından itibaren yoğun yapay kimyasal kullanımı ile birim alandan alınan ürün miktarında çok kısa süre içinde birkaç kat artış sağlanmıştır. Örneğin 1945 – 1990 yılları arasındaki 45 yıllık sürede üretim alanlarında önemli bir artış olmaksızın dünya pamuk üretimi yaklaşık olarak 3 kat artmıştır. Nüfus artışına paralel olarak artan gıda, lif ve yakıt ihtiyacının karşılanmasında bulunan bu çözüm, o

yıllarda “yeşil devrim” olarak tanımlanmış, ancak yine çok kısa sürede ortaya çıkan yoğun çevresel kirlenme sonucunda çevreye zarar vermeyen üretim sistemleri ve çeşitli yaptırımlar gündeme gelmiştir. Sadece 20 yıl gibi çok kısa bir süreç içerisinde, 1980 li yılların başına gelindiğinde küresel ısınmanın olumsuz etkileri çarpıcı ve ürkütücü bir şekilde gözlenmeye başlanmış ve yoğun kimyasal kullanımına bağlı olarak ozon tabakasının bile delindiği saptanmıştır. Tüm bunlara ek olarak ddt ve metil bromür gibi kimyasalların mucizevi etkileri yanında olumsuz etkilerinin de saptanması ve tüm gelişmiş üretim tekniklerinin uygulanıyor olmasına rağmen artık istenen verim artışının sağlanamıyor olması da “sürdürülebilirlik” gibi yeni arayışları beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan bu belirtiler insanlar üzerinde “korku filmi” etkisi yaratmış ve özellikle Avrupa ülkeleri gibi gelişmiş ülkelerde “temiz çevre” ve “sağlıklı gıda” gibi kavramlar bir halk hareketi olarak gündeme gelmiştir. Bunun sonucunda, çevrenin korunmasına yönelik birtakım anlaşmalar, bir çok ülkenin katılımıyla imzalanarak belli kriterler ve çeşitli yaptırımlar belirlenmiştir. Gıda güvenliği konusunda da özellikle kuzey amerika ve avrupa ülkelerinde organik esaslara göre yetiştirilmiş ürünlere karşı gittikçe artan bir talep doğmuştur. Artan bu talep sonucunda, özellikle üretim aşamasında karşılaşılan bir takım problemler beraberinde bir takım çözüm yollarını da getirmiş ve organik tarım belli kuralları ve yaptırımları olan ve yasalarla korunan bir üretim sistemi konumuna gelmiştir. Bugünkü anlamıyla organik tarımı “atalarımızın yaptığı tarımdan” ayıran en önemli nokta budur. Yasal çerçevesi olması, kaliteli ve yeterli ürün alma zorunluluğunun bulunması gibi sebeplerle organik tarım, derin bilgi birikimi ve organizasyon yeteneği gibi bir takım nitelikleri de gerektiren bir üretim sistemi olarak kabul edilmelidir.

Organik tarımın gelişiminde Avrupa ülkelerinin katkısı çok büyük olmuştur. Avrupa ülkelerinde organik tarımın başarılı olmasının ve sürekli gelişmesinin sebepleri doğru ve isabetli planlama, üreticilere sağlanan maddi avantajlar, üretici ve tüketicilere yeterli bilgi akışı, ürün çeşitliliği, başlangıçta ulusal ve daha sonra AB’ye yönelik semboller ve yasal koruma olarak özetlenebilir. Avrupa da organik tarımın en hızlı ve planlı geliştiği ülkelerin başında İtalya gelmektedir. İtalya da organik tarımın hızlı bir gelişme göstermesi ise özellikle yerel yönetim desteği, iç pazarın hızlı gelişimi, özellikle okul kantinleri, hastaneler gibi özel tüketici gruplarına etkin bilgi akışı ile organik ürün tüketiminin artırılması, eko-turizm ve AB’nin araştırma programlarından etkin biçimde yararlanılması gibi faktörler etkili olmuştur. 5 Kasım 1972 tarihinde Fransa’da kurulan IFOAM (uluslararası organik tarım hareketi) organik tarım konusunda bilgi üretmek, bilgi paylaşımı sağlamak, uluslararası ortamda organik tarım hareketinin devamlılığını sağlamak, IFOAM organik standartlarını oluşturmak ve revize etmek ve organik ürünlerin kalite kriterlerini garanti etmek gibi faaliyetlerde bulunmaktadır. 2003 yılı rakamları ile 100 ülkeden toplam 750 üye dünya çapında organik tarım hareketi olan IFOAM şemsiyesi altında birleşmiştir. IFOAM bölgesel gruplarla çalışmaktadır. Bu çalışma grupları agribiomediteraneo (Akdeniz ülkeleri), Avrupa birliği, Asya, Almanca konuşan ülkeler, orta ve doğu Avrupa ülkeleri ve Latin Amerika ülkeleridir. Her grup içinde yer alan ülkeler ortak iklimsel ve sosyal yapıya sahiptirler. Ülkemiz de Akdeniz ülkeleri grubunda yer almaktadır.

Türkiye’de organik bahçe bitkileri yetiştiriciliği (*Yazı eskidir, yeni gelişmeler bulunmamaktadır*)

Akdeniz ülkeleri içinde Avrupa ülkeleri ve diğer ülkeler olmak üzere iki farklı grup yer alıyor olmasına rağmen, yüksek üretim potansiyeli, dış pazara yönelik gelişme, benzer ürün deseni ve iklim koşulları nedeni ile yoğun rekabet ortamı gibi benzerlikler bulunmaktadır. Ortak ürün olarak zeytinyağı örnek olarak gösterilebilir. Benzer coğrafik ve sosyo-ekonomik koşullar ise beraberinde benzer problemleri getirmiştir.

Ülkemizde organik tarımın başlangıcı 1984 yılına dayanmaktadır. Birçok Akdeniz ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de organik tarım Avrupalı alıcılardan gelen talepler sonucunda gelişmeye başlamıştır. Bu sebeple ülkemizde de iç pazar gelişmemiştir. 1985-90 yılları arasında geleneksel ihrac ürünlerinden oluşan ekolojik ürün yelpazesi göze çarpmaktadır. 1994 yılında ise yasal çerçeve çizilmeye başlanmıştır. 1999 yılında toplam üretim içinde organik üretimin payı %1 civarına ulaşmıştır. Üretim halen dış satıma yöneliktir ve iç pazarda kıyıdanmalar gözlenmektedir. Önceleri ithalatçı ülkelerin bu konudaki mevzuatına uygun olarak yapılan üretim ve ihracata, 1991 yılından sonra Avrupa topluluğu yönetmeliği doğrultusunda devam edilmiştir. Avrupa birliği 2092 / 91 sayılı yönetmeliği 14 Ocak 1992 tarihinde yayımlamıştır. İhracat için uyum zorunluluğu getirmektedir. Avrupa birliğindeki bu gelişmelere uyum sağlamak üzere tarım ve köy işleri bakanlığı çeşitli kurum ve kuruluşların işbirliği ile yönetmelik hazırlama çalışmalarına başlamış ve " bitkisel ve hayvansal ürünlerin ekolojik metotlarla üretilmesine ilişkin yönetmelik" 24 aralık 1994 tarih ve 22145 sayılı resmi gazete' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Daha sonra adı geçen yönetmeliğin bazı maddelerinde değişiklik yapılarak ekolojik tarım faaliyetleri sırasında yapılacak kusur ve hatalara karşı uygulanacak yaptırımların da yönetmelikte yer alması sağlanmıştır. Düzeltme metni 29 Haziran 1995 gün ve 22328 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe konmuştur. 1 Aralık 2004 tarihinde ise 5262 no lu “organik tarım kanunu” kabul edilmiştir. Türkiye’de organik tarımın sağlıklı ve dengeli gelişimini gerçekleştirmek, ilgili birimleri bir araya getirmek, eğitim ve araştırmaları desteklemek ve organik tarım ile ilgili tüm birimler arasında bilgi akışını sağlamak amacı ile 1992 yılında ekolojik tarım organizasyonu (ETO) derneği kurulmuştur. ETO, özellikle organik tarıma yeni başlayacak olan üreticiler için önemli bir bilgi alma merkezi konumundadır.

Organik üretimin çok az bir kısmı taze tüketime yöneliktir ve ağırlık kuru meyve üretimindedir. Bunun yanında, dondurulmuş, konserve ve konsantre üretim de göreceli olarak çok düşük bir orana sahip olmakla birlikte hızla gelişme göstermektedir. Taze meyve üretimi açısından elma üretimi dikkat çekicidir ve elma yanında armut, ayva, kayısı, kiraz, greyluft ve şeftali üretimi de yapılmaktadır. Bunun yanında biber ve domates üretimi dışında taze sebze üretimi çok düşüktür.

Ülkemizde organik tarımın genel özellikleri incelenecek olursa; organik üretimin ihracata yönelik olduğu ve son yıllara kadar tümüyle bitkisel ürünlerden oluştuğu, kurutulmuş meyveler, sert kabuklu meyveler, ve baklagiller gibi kuru ürünlerin ağırlıkta olduğu, bunun yanında işlenmiş ürünlerin payının giderek arttığı görülecektir. Ülkemizde organik tarım kuru

meyve dışsatımı ile başlamıştır ve henüz kuru üretim dışında önemli bir gelişme kaydedilememiştir. Bunun en önemli sebebi kuru ürünlerde hasat sonrası işlemlerin ve özellikle depolama ve taşıma işlemlerinin çok daha kolay olmasıdır. Ancak taze organik ürün yetiştiriciliğinde önemli darboğazların yaşanıyor olması ekonomik açıdan bir kayıptır. Taze ürünlere olan talep gittikçe artmakta olmasına rağmen ülkemizde henüz bir gelişme kaydedilememiştir. Özellikle meyve ve sebze üretiminde kullanılan tekniklerin geliştirilip üreticiye aktarılamaması önemli sorun teşkil etmektedir. Üretim alanlarının parçalı ve küçük olması yanında üreticiye yeterli teknik bilginin ulaşamıyor olması ve eğitim faaliyetlerinin yetersizliği sebebi ile teknik bir takım sorunlar yaşanmaktadır. Özellikle toprak organik maddesinin korunması ve hastalık ve zararlılarla mücadele konularında yaşanan sorunlar sebebi ile ciddi verim düşüklükleri yaşanmakta, geçiş sürecinin iyi değerlendirilememesi sebebi ile de üretici özellikle sofralığa yönelik taze meyve ve sebze üretimine pek yanaşmamaktadır. Pazarın ve pazar taleplerin belirlenmesi, öncelikli ürünlerin belirlenmesi, organik üretime uygun yörelerin saptanması, katma değeri yüksek (işlenmiş gıda veya gıda dışı) ürünlerin seçilmesi, çiftlikte katma değer yaratma (ayıklama, paketlenme, minimum işleme vb.), üreticiden yerel tüketiciye dek eğitim, yerel girdilerin geliştirilmesi (kompost, tohum, gübre, tuzak, faydalı böcek vb.), ortak girişimlerle maliyeti düşürme (kontrol, sertifikasyon ve danışmanlık, tanıtım gibi giderlerin paylaşılması), pazara çeşitli ve istenen miktarda sürekli mal temini, ortak marka yaratma, araştırma ve ürün geliştirme gibi konulara ağırlık verilmesi, farklı kurumların işbirliği ve bilgi akışının sağlanması ile ülke çapında hızlı, planlı ve atak etkin bir organizasyonun geliştirilmesi, ülkemizde organik yetiştiriciliğin arzu edilen konuma gelmesi açısından üzerinde durulması gereken konulardır.

Organik Tarımın Temel Yaklaşım ve İlkeleri

Modern yetiştiriciliğin ortaya çıkardığı sorunları gidermek amacıyla ortaya çıkan organik tarıma geçişin sağlayacağı yararlar

1. Doğayı kirletmeyecek yetiştirme yöntemlerinin ve girdilerin seçilerek kullanılması ve böylece çevre kirliliğinin önlenmesi
2. Toprak flora ve faunasının bitki ve hayvanların yardımı ile biyolojik döngüsünü sürekli kılarak ve geliştirerek toprak verimliliğinin artırılması ve sürdürülmesi
3. Mümkün olduğu kadar yenilenebilir kaynaklardan yararlanılması, böylece doğanın sömürülmesinin engellenmesi
4. Yetiştiricilik sonunda ortaya çıkan atıkların enerjiye dönüşümünü sağlayarak, kirliliğin önlenmesi ve enerjinin yeniden üretimde kullanılmasının ve bunun sürekliliğinin sağlanması

Organik tarımın genel özellikleri

1. İnsana, hayvana ve doğaya uyumlu olması
2. Biyolojik çeşitliliğin korunması
3. Agroekosisteme uygun, dayanıklı, sağlıklı tohum ve bitki çeşitlerinin seçilmesi
4. Bitki ve toprak direncini artırıcı uygulamaların ön planda tutulması
5. Sentetik kimyasal ilaç, büyüme düzenleyiciler ve gübrelerin kullanılmaması
6. Diğer tarım yöntemlerine göre daha az işletme dışı girdinin kullanılması, olabildiğince kapalı bir sistem oluşturulması
7. Toprağı canlı bir unsur olarak ele alması, toprak işleminin bilinçli yapılması

8. Bitki gübrelemesi yerine toprak verimliliğinin artırılması ve korunması
9. Toprak verimliliğinin organik tarımda izin verilen iyileştiriciler ve yeşil gübreleme, münavebe ile ön planda tutması
10. Önceden tahmin ve erken uyarı tekniklerinden yoğun olarak yararlanılması
11. Hastalık, zararlı ve yabancı ot kontrolünün kültürel, mekanik, fiziksel ve biyolojik önlemlerin öncülüğünde çözülmesi, çözüm mümkün değilse doğal ve izin verilen pestisitlerin kullanılması
12. Problemlerini öncelikle kendi iç sistemi içindeki dinamikler ve uygulamalarla çözülmesi
13. Üründe miktar artışından çok kalitenin yükseltilmesini amaçlaması
14. Üretimin ve kullanılan girdilerin tanımlandığı ulusal veya uluslar arası geçerliliği olan yasal düzenlemelerin bulunması
15. Üretim zinciri boyunca bağımsız yetkili kuruluşların denetimi sonucu uygun olması durumunda ürünün sertifikalandırılması

Organik tarımın temel ilkeleri

1. Sağlık İlkesi
2. Ekoloji İlkesi
3. Eşitlik İlkesi
4. Özen İlkesi

Sağlık ilkesi

Bir bütün halinde olan toprağın, hayvanların, insanların ve yerkürenin sağlığı korunmalı ve geliştirilmelidir. Bireyler ile toplulukların sağlığının ekosistemlerin sağlığından ayrı tutulamayacağına işaret eder; sağlıklı topraklar, hayvanlar ile insanların sağlığını destekleyen sağlıklı ürünler verir. Sağlık canlı sistemlerinin bütünselliği, birliğidir. Bağışıklık, esneklik ve kendini yenileme sağlığın temel özellikleridir. Ekolojik tarım sağlığı kollayacak ve esenliğe katkıda bulunacak yüksek kalitede, besleyici gıda üretimini amaçlar. Bu çerçevede, sağlığı olumsuz etkileyen sentetik gübre, ilaç ve yem gibi girdilerin kullanımına karşı çıkar.

Ekoloji ilkesi

Canlı ekolojik sistemleri ve döngüleri temel almalı, onlarla birlikte çalışmalı, onları kendine model almalı ve onların devamlılığına katkıda bulunmalıdır. Ekolojik tarımın kökleri canlıların ekolojik sistemlerinden güç alır. Üretimin ekolojik süreçlere ve geri dönüşüme dayanması gerektiğini ortaya koyar. Besleme ve esenlik özel üretim ortamlarının ekolojisi ile sağlanır. Örneğin, bitkisel ürün söz konusu olduğunda bu, zengin topraktır; hayvanlar söz konusu olduğunda bu çiftliğin ekosistemidir; balıklar ve deniz canlıları için, su ortamlarıdır. Ekolojik tarımda, kırsal ve doğadan toplama sistemleri doğadaki döngülere ve ekolojik dengelerle uyum sağlamalıdır. Bu döngüler evrenseldir, fakat her bölgede kendine özgü şekilde işlerler. Organik uygulamalar yerel koşullara, ekolojiye, kültüre ve dokuya uyarlanmalıdır. Organik ürünleri üretenler, işleyenler, alıp satanlar ya da tüketenler, kırsal alanlar, iklim, habitat, biyolojik çeşitlilik, hava ve su da dahil olmak üzere ortak çevreyi korumak ve yararlandırmak durumundadır.

Eşitlik ilkesi

Ortak çevreyi ve yaşamsal olanaklar açısından eşitliği gözetilen ilişkiler üzerine kurulmalıdır. Ekolojik tarımla uğraşanların insan ilişkilerini her seviyede; çiftçiler, işçiler, uygulayıcılar,

dağıtımıcılar, tacirler ve tüketiciler de dahil bütün taraflarda eşitliği sağlayacak bir tarzda hayata geçirmek durumunda olduklarının altını çizer. Kaliteli gıdalar ve diğer ürünlerin yeterli miktarlarda üretilmesi hedeflenmektedir. Hayvanlara onların fizyolojileriyle, doğal davranışlarıyla ve esenlikleriyle ahenk içindeki koşulların ve olanakların sunulması gerektiğini ısrarla vurgular. Üretim ve tüketim için kullanılan doğal kaynaklar, toplumsal ve ekolojik adaleti sağlayacak şekilde ve gelecek kuşaklar gözetilerek işletilmelidir. Eşitlik, şeffaflık içinde adil üretim, dağıtım ve ticari sistemleri ile gerçek çevresel ve toplumsal maliyetlerin hesaba katılmasını gerektirir.

Özen ilkesi

Ekolojik tarım, gerek mevcut gerekse gelecek kuşakların ve çevrelerinin sağlığı ile esenliğini korumak üzere, sorumlu, önlemini baştan alan bir yaklaşımla yönetilmelidir. Ekolojik tarımda uygulamaya, geliştirmeye ve teknolojiye ilişkin seçimlerde baştan önlem alınması ve sorumluluğun temel prensipler olarak görülmesi gerektiğini vurgular. Ekosistemlere ve tarıma ilişkin anlayışların yetersizliği düşünülerek, adımlar büyük bir özen ile atılmalıdır. Ekolojik tarımın sağlıklı, güvenli ve ekolojiye uygun şekilde gerçekleşmesini sağlamak için bilim gereklidir. Yine de, tek başına bilimsel veri yeterli değildir. Pratik deneyimler, zamanla oluşmuş bilgelik ve geleneksel, yerel bilgiler; denenmiş, geçerliliklerini yitirmeyen sağlam çözümler sunar. Alınacak kararlar, şeffaf ve katılımcı süreçlerin kullanılmasıyla, tüm tarafların değerlerini ve gereksinimlerini hesaba katabilmelidir.

Organik Tarım ve Biyoçeşitlilik

Organik tarım, tarımsal uygulamalardaki yoğunlaşmanın getirdiği çevre, insan ve hayvan sağlığı sorunlarına çözüm olarak ortaya çıkmış ve günümüzde Avrupa ülkeleri başta olmak üzere giderek artan bir Pazar değerine ulaşmıştır. Organik tarımın ekolojik, ekonomik ve sosyal ilkeleri doğrultusunda tarımsal ekosistemlerin ve çevredeki doğal alanların sağlıklı olması ve çeşitliliğin korunarak artırılması sağlanır. Çeşitliliğin artışı ise sürdürülebilirlik açısından önemli katkı yaratır.

Organik tarım; sürdürülebilir ekosistem, güvenli gıda, iyi beslenme, hayvan refahı ve sosyal adaleti sağlayan bir dizi kurala dayalı bütünsel sistem anlayışı olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım içinde hedef, tarımsal üretimin yapıldığı işletmenin olabildiğince kendine yeterli olacak şekilde planlanması ve yürütülmesidir. Sonuçta hem işletme dışı girdilere olan ihtiyaç azaltılacak hem de atıkların yönetimi sağlanacaktır. Üretimin hayvansal/bitkisel dengesi yanında, Pazar ve işgücü koşulları, zararlı-hastalık-yabancı ot yönetimi ve toprak verimliliği gibi birçok faktör göz önüne alınarak zaman ve/veya yer açısından yapılacak ekim nöbeti ile çeşitlilik sağlanabilecektir.

Biyoçeşitlilikle ilgili çalışmalar çoğunlukla koruma altına alma gibi araçlarla doğal ekosistemlere yönelik olmuştur ancak bu alanlar yeryüzünün % 10'unu oluştururken, tarımsal üretime ayrılan kısım % 37 düzeyindedir. Ayrıca, tarımsal üretim, ekosistemdeki birçok türü etkilemekte ve çoğunun yok olmasına yol açmaktadır. Tek veya az sayıda türün üretimine dayalı tarımsal ekosistemlerde gerek çevre gerekse ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi düşüktür. Üretimi hedeflenen tür dışındaki türler örneğin yabancı otlar zararlı olarak kabul edilip sürekli yok edilmektedir. Organik tarımda ise çeşitlilik esastır ve çeşitliliğin yaratılması ile birçok sorunun üstesinden gelme hedeflenmektedir. Organik tarımda hayvansal ve bitkisel üretim dengesi kurularak ekim nöbeti, ara ziraatı, birlikte ekim gibi birçok araçla işletmede ve ayrıca minimum toprak işleme, malçlama, kompost, hayvan gübresi ve benzeri uygulamalarla toprak

altı düzeyde çeşitlilik sağlanır. Organik tarım, yaban hayatı ve tarımsal biyoçeşitliliği, toprak korumayı ve sentetik kimyasal gübre ve tarım ilaçlarının yasaklandığı ekstansif üretim tekniklerinin uygulanmasını bütünsel bir yaklaşımla birleştirir. Organik tarımın benimsenmesi, sadece kuralları ve belli pazar potansiyeli olan bir üretim sistemine geçiş olarak algılanmamalı, biyoçeşitliliğin artışının da ilk adımı olarak kabul edilmelidir. Bu konu hem organik tarım felsefesi hem de verimliliğin sürdürülebilirliği açısından ele alınmaktadır. Organik tarımın ve biyoçeşitliliğin korunmasına yönelik olarak, koruma açısından öncelikli alanlarda örneğin tür sayısı bakımından zengin meralarda, tehdit altındaki tür sayısının yüksek olduğu yörelerde, sulak alanlarda, koruma altındaki veya tampon bölgelerde organik tarıma geçişin desteklenmesi büyük önem taşımaktadır.

Organik tarımın biyoçeşitliliğin korunmasına katkısı üç ana grupta ele alınabilir:

1-) Üretim alanının seçimi Ormandan açılarak kazanılan alanlarda organik üretim izni verilmez. Doğadan toplamada ise toplama alanının sınırları belirlenir ve bu alan içinde toplananın doğal yapıyı bozmaması garanti altına alınır.

2-) Üretim sırasındaki uygulamalar Organik üretimde yerel koşullara uygun tür ve çeşitlerin seçilmesi öncelikle ele alınır. Örneğin köy popülasyonları, sekonder varyeteler biyotik veya abiyotik stres koşullarına dayanıklılık, aroma, lezzet veya verimde stabilite gibi nedenlerle tercih edilebilmektedir.

Organik ve konvansiyonel tarım işletmelerini tehdit altındaki bitki türlerinin bulunma sıklığı açısından karşılaştırıldığı bir araştırmada, organik işletmelerde tür sayısının hemen hemen aynı düzeyini koruduğu ve 27 yıl önce % 81 olan düzeyin organik işletmelerde % 79'a düştüğü, konvansiyonelde ise % 61 den % 29'a düştüğü belirlenmiştir. Organik işletmelerin lehinde olan bu durumun büyük ölçüde azot kullanımına sınırlama getirilmesi ve herbisit kullanımının yasaklanması sonucu olduğu belirtilmektedir. Organik tarımın faunistik çeşitlilik üzerinde de olumlu etkileri olduğu belirtilmektedir. Solucanlar, artropodlar ve kuşlar gibi faunal grupların incelendiği 55 araştırmanın kırkdokuzunda organik tarım birey sayısı bakımından, tür çeşitliliği açısından da 23 araştırmanın 15 inde konvansiyonele göre daha başarılı daha üstün bulunmuştur. Farkın önemli olmadığı araştırma sayısı ise sırası ile 5 ve 8 olmuştur. Konvansiyonel tarımın olumlu etkisi hiçbir durumda saptanamamıştır.

Günümüzde önemi giderek artan yöreye özgü tür ve çeşitler veya işleme teknikleri, coğrafi işaretleme ve tipik ürün geliştirme ile organik üreticiye katma değer sağlayabilmekte ayrıca gen kaynaklarının korunmasına yönelik önemli işlevi yerine getirmektedir. Organik tarımda genetik yapısı değiştirilmiş organizmalara ön tedbirli yaklaşım nedeni ile ne üretimine ne de girdi olarak kullanımına izin verilmez. Bu açıdan organik tarım gen kaynaklarının kirlenmesini engeller.

Organik tarımda temel ilkelerden biri de doğrudan bitkinin beslenmesi değil toprağın canlılığının ve verimliliğinin uzun süreli olarak sağlanmasıdır. Bu amaçla uygun türlerle yeşil gübreleme, örtü bitkisi yetiştirme, kompost hazırlayarak uygulama gibi toprağın organik madde miktarının artışı sağlayan çok yönlü uygulamalar öngörülmektedir. Organik tarımda toprak verimliliğinin artmasını sağlayan uygulamalar toprağın canlı popülasyonunu da hızla arttırmaktadır.

3-) Üretim alanı ve çevresi Organik işletmeler tarımsal üretimin yanı sıra çevre koruma işlevini de yerine getirmektedir. Avrupa Birliği organik üreticilere bazı koşulları yerine

getirdiklerinde çevreyi koruma işlevleri nedeni ile parasal destek vermektedir. İşlenmeden faydalı böceklerin gelişme ortamı olarak yeşil alanların bırakılması veya yeşil çitlerin oluşturulması, arı faaliyetini arttırmaya yönelik çiçeklenen türlerin çit veya aralarda sıra olarak ekilmesi, doğal ekosistemlerdeki çeşitliliğin sağladığı avantajların tarımsal üretimde uygulanması olarak düşünülebilir. Son yıllarda özellikle gelişmiş ülkelerdeki organik tarım uygulamalarında doğal peyzaja uyum ve koruma işlevi de ön plana çıkmaktadır. Organik tarım ilkelerini benimseyen ancak farklı yaklaşım sergileyen permakültür üretim sisteminde ise asıl hedef işletmede doğala yakın bir ekosistem yaratmaktır.

Organik tarım, ekolojik, ekonomik ve etik değerlere dayalı temel ilkelerine göre bilinçli planlanıp yürütüldüğünde yukarıda verilen örneklerde görüldüğü gibi işletme içinde ve çevresinde çeşitlilik artmakta, sağlıklı çevre ve sürdürülebilirlik sağlanmakta ve tarımsal ekosistemde bozulan denge yeniden kurulabilmektedir. Sağlıklı bir çevrenin yaratılabilmesi ve yeni pazar olanaklarına ulaşılabilmesi organik tarıma geçişle sağlanacak diğer avantajlar olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak organik tarıma gerek üretim tekniği gerekse Pazar talebi konusunda yeterli bilgi olmaksızın plansızca geçilmesi veya öngörülen uygulamalar yapılmaksızın yürütülmesi durumunda istenen verim, kalite ve gelir elde edilemeyeceği gibi tarımsal ekosistemin dengeden uzaklaşması sonucu beklenen avantajlar ortaya çıkmayacaktır.